

Universiteit Utrecht

Libië tussen twee werelden

DE EU, LINKAGE EN HET TRANSITIEPROCES
IN LIBIË TUSSEN 2011 EN 2016.

BACHELORSCRIPTIE GESCHIEDENIS
DOOR FLORIS HOUVAST
EINDHOVEN
3839540

Abstract

In 2011 viel tijdens de revoluties van de Arabische Lente het dictatoriale regime van Ghaddafi. Aanvankelijk was er veel hoop op een betere toekomst, maar in praktijk werd Libië in een ernstige chaos gestort die vijf jaar later nog niet was verbeterd. De EU was vanwege hun hulp aan de rebellen medeverantwoordelijk voor de situatie en ondervond hier door de vluchtelingenstroom en jihadisten zelf ook hinder van. De EU bood Libië daarom hulp in het transitieproces naar een stabiele democratie, maar deze steun heeft tot op het moment van dit schrijven niet tot het gewenste resultaat geleid. Dit onderzoek gaat niet in op de vraag hoe deze hulp eruitzag, maar richt zich op de vraag in hoeverre de hulp van de EU aan Libië tussen 2011 en 2016 op grond van de linkage-theorie van Levitsky en Way kans van slagen had. Daarnaast wordt in het onderzoek de theorie van Tolstrup toegepast om vast te stellen in hoeverre de houding van de Libische poortwachterelite het versterken van de bestaande binding faciliteerde. Dit onderzoek steunt voor zijn conclusies met name op wetenschappelijke artikelen en persberichten.

Uit dit onderzoek blijkt dat er slechts op economisch en geopolitiek vlak significante binding bestond tussen Libië en de EU en dat deze binding onvolkomen was. Daarnaast had de chaos in Libië een sterk negatieve invloed op de bestaande binding. Eveneens was er geen duidelijke poortwachterelite aanwezig die het versterken van deze binding faciliteerde. Waar deze wel aanwijsbaar was hadden deze een negatieve houding tegenover de EU. Op grond van deze bevindingen kan worden geconcludeerd dat de steun die de EU bood aan Libië weinig kans van slagen had.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
I Het einde van Ghaddafi's <i>Jamahiriya</i>	12
II De invloed van de EU post-Ghaddafi	18
III Poortwachterelites	26
Conclusie	31
Bibliografie	34

Inleiding

“There is no state with a democracy except Libya on the whole planet”, zo stelde Muammar al-Ghaddafi in 2006 tijdens een gastcollege aan de Columbia University in New York.¹ Blijkbaar vond de excentrieke ex-dictator van Libië zijn land erg democratisch, maar zijn volk was duidelijk een andere mening toegedaan. Op 15 februari 2011 gingen burgers in het oosten van Libië de straat op om te protesteren tegen het regime van “Broeder Leider”, zoals Ghaddafi door zijn aanhang werd genoemd, en het herstel van de democratie te eisen.² De protesten escaleerden in een bloederige burgeroorlog die tot de val van Ghaddafi leidde. Hierna raakte het land in een politieke crisis die in 2016 immer uitzichtloos was.³ Voor de lidstaten van de Europese Unie heeft de instabiliteit van Libië grote gevolgen gehad. In 2014 en 2015 zijn meer dan 300.000 migranten via de centraal-mediterrane route naar EU-lidstaten getrokken, waarvan het merendeel via Libië.⁴ Daarnaast kregen verschillende jihadistische groeperingen, waaronder Islamitische Staat, een voet aan de grond in delen van het land.⁵ Deze redenen, maar ook handelsbelangen, maakten het voor de EU belangrijk dat de situatie in Libië snel zou normaliseren.⁶ Een stabiele politieke situatie is logischerwijs bevorderlijk voor het aanpakken van jihadisme en het

¹ BBC, “Gaddafi gives lesson on democracy”, *BBC News* (24-03-2006). Web: 19-12-2016.

² I. Black, "Libya Cracks down on Protesters after Violent Clashes in Benghazi." *The Guardian* (16-02-2011). Web: 08-11-2016; The Interim National Council. "A Vision of a Democratic Libya." *The Guardian* (29-03-2011). Web: 08-11-2016.

³ A. Hammond, "In Opinion: Five Years after the Fall of Qaddafi, Libya Is on the Brink." *Newsweek* (29-10-2016). Web: 08-11-2016.

⁴ Zie: Frontex . “Central Mediterranean Route.” *Frontex*. Web: 08-11-2016; Onbekend. “Frontex Says 300,000 Migrants Could Arrive from Libya.” *Ansamed* (28-06-2016). Web: 08-11-2016.

⁵ A. Elumami, "Libya forces free 13 foreign captives from militants in Sirte battle" *Reuters* (22-10-2016). Web: 19-12-2016.

⁶ Libië is een belangrijke exporteur van olie; OPEC, *Libya - facts and figures*. Web: 17-11-2016.

beheersbaar maken van vluchtelingenstromen. Teneinde dit te realiseren heeft de EU onder andere hulp geboden bij het transitieproces, maar dit heeft tot op heden niet tot het gewenste resultaat geleid.⁷ Men kan zich afvragen in hoeverre deze hulp in beginsel al enige kans van slagen had.

Dit onderzoek zal zich richten op de vraag hoe de politieke situatie in Libië zich tussen 2011 en 2016 heeft ontwikkeld en of de invloed die de EU in deze periode heeft uitgeoefend op het transitieproces kans van slagen had op basis van haar binding met Libië.

Met de val van Ghaddafi in 2011 veranderden de politieke situatie in Libië en haar betrekkingen met de EU radicaal. De EU koos expliciet de kant van de rebellen en bood haar hulp aan in het toekomstige democratiseringsproces.⁸ Daarom is er gekozen voor het jaar 2011 als het beginpunt van het onderzoek. Om de meest recente ontwikkelingen zo veel mogelijk mee te nemen in het onderzoek is voor 2016 als eindpunt gekozen.

Dit onderzoek beperkt zich tot het toepassen van de linkage-theorie op de genoemde casus. Deze afbakening is noodzakelijk omdat democratisering een complex proces is waarbij vele factoren een rol spelen. De linkage-theorie biedt een bruikbare methode om systematisch onderzoek te doen naar de mate waarop een externe actor bewust effectieve invloed kan uitoefenen op de politieke ontwikkeling van een land. Deze theorie zal hieronder nader worden toegelicht.

Democratiseringstheorie

Het onderzoek naar de internationale aspecten van democratisering is een relatief nieuw wetenschapsgebied op het kruisvlak van de geschiedwetenschap en internationale betrekkingen. Onderzoek naar de interne factoren die ten grondslag lagen aan de transitie van autoritaire

⁷ Delegation of the European Union to Libya, "About the EU Delegation to Libya." *EEAS*. Web: 08-11-2016.

⁸ A. Dandashly, "The EU response to Regime Change in the Wake of the Arab Revolt: Differential Implementation" *Journal of European Integration* 37.1 (2015), 39; EU, "Statement of the President of the European Parliament, Jerzy Buzek, on situation in Libya" *European Parliament News* (22-08-2011). Web, 05-01-2017.

regimes naar democratieën wordt al enige tijd verricht. Het onderzoek naar het belang van externe factoren deed echter pas aan het einde van de Koude Oorlog zijn intrede.

Rond het uiteenvallen van de Sovjet-Unie begonnen een aantal wetenschappers zich af te vragen in hoeverre buitenlandse actoren invloed hadden gehad op recente democratiseringsprocessen. Laurence Whitehead wijdde in een boek dat hij samen schreef met collega's O'Donnell en Schmitter een hoofdstuk aan de tot dusver onbelichte internationale aspecten van de democratisering van verschillende staten tijdens de Koude Oorlog. Hij deed dit door het beleid ten aanzien van democratiepromotie van de VS en Europese staten met elkaar te vergelijken.⁹ Waar wetenschappers democratiseringsprocessen voorheen enkel vanuit interne factoren probeerden te verklaren, was Whitehead ervan overtuigd dat externe factoren een belangrijke factor konden zijn in dergelijke processen.

Om goed onderzoek te kunnen doen naar de complexe kluwen van externe factoren die al dan niet van invloed waren op transitieprocessen, diende er een systematische aanpak ontwikkeld te worden. Twee belangrijke frameworks die door de jaren heen zijn ontstaan op dit gebied zijn het framework van Whitehead en Schmitter, en dat van Levitsky en Way.¹⁰ Waar het framework van Whitehead en Schmitter met name een

⁹ L. Whitehead, 'International aspects of democratization', in: G. O'Donnell, P.C. Schmitter en L. Whitehead, *Transitions from authoritarian rule. Comparative perspectives* (Baltimore 1986), 3-46; Laurence Whitehead is verbonden aan Nuffield College en Oxford University en richt zijn onderzoek op democratisering in vergelijkend perspectief. Hij schreef onder andere "The international dimensions of democratization" (Oxford 1996) en "Democratization: theory and experience" (Oxford 2002). Phillippe Schmitter is verbonden aan het Europees Universitair Instituut en richt zijn onderzoek op vergelijkende politiek en democratische transitieprocessen in Latijns-Amerika en Zuid-Europa. Zijn bekendste eigen werken zijn "What democracy is... and is not" (*Journal of Democracy* 2.3 (1991), 75-88) en "Still the century of corporatism?" (*The Review of politics* 36.01 (1974), 85-131). Samen met collega Guillermo O'Donnell schreven Whitehead en Schmitter de vierdelige boekenreeks "Transitions from Authoritarian Rule" (Baltimore 1986), een belangrijk werk binnen het onderzoeksveld.

¹⁰ Steven Levitsky is verbonden aan Harvard University, Boston. Zijn werk richt zich voornamelijk op vergelijkend politiek onderzoek in Latijns-Amerika, met name op het gebied van democratisering en autoritarisme. Zo schreef hij "Transforming labor-based parties in Latin America: Argentine Peronism in comparative perspective" (Cambridge 2003) en "The resurgence of the Latin

verklarende functie biedt, is het framework van Levitsky en Way tevens geschikt om uitspraken te doen over de slagingskansen van lopende en toekomstige democratiseringsprojecten en derhalve uitermate geschikt voor dit specifieke onderzoek.

Linkage-theorie

Het framework van Levitsky en Way dateert uit 2006 en is een van de nieuwste en meest breed gedragen raamwerken in het onderzoeksveld.¹¹ Levitsky en Way probeerden een verklaring te vinden voor de inconsistente uitkomsten van democratiseringshulp van het Westen. Zo was het effect van dergelijke hulp veel sterker in Oost-Europa dan in Afrika en het raamwerk van Whitehead bood hiervoor geen verklaring. De twee onderzoekers stelden dat de verklaring hiervoor gezocht moest worden in de gradatie van binding (*linkage*) en druk- of machtsuitoefening (*leverage*) tussen de landen in kwestie. Binding doelt op de mate van onderlinge economische, sociale, politieke, organisatorische en diplomatieke verbondenheid van staten. Met druk- of machtsuitoefening wordt bedoeld op de mate waarin de landen in staat zijn om elkaar onder druk te zetten, veelal afhankelijk van het machtsverschil tussen beide partijen. De redenen voor het falen van een democratiseringsprogramma of het uitblijven van gewenste effecten na het instellen van sancties zouden volgens Levitsky en Way gezocht moeten worden in het ontbreken van voldoende binding, waardoor de invloed die landen op elkaar kunnen uitoefenen te beperkt is. Is deze

American Left” (Baltimore 2013). Lucan Way is verbonden aan de Universiteit van Toronto en richt zijn onderzoek op democratisering en autoritarisme in de voormalige Sovjet-Unie en ontwikkelingslanden. Zo schreef hij “Authoritarian state building and the sources of regime competitiveness in the fourth wave: The cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine” (*World Politics* 57.02 (2005), 231-261) en “The real causes of the color revolutions” (*Journal of Democracy* 19.3 (2008), 55-69) Naast hun werk over de linkage-theorie publiceerden Levitsky en Way samen “The rise of competitive authoritarianism” (*Journal of democracy* 13.2 (2002), 51-65) en het boek “Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the cold war” (Cambridge 2010).

¹¹ J. Møller en S. Skaaning. 'International factors', in: J. Møller en S. Skaaning, *Democracy and democratization in comparative perspective. Conceptions, conjunctures, causes, and consequences* (Londen 2013), 145.

binding wel aanwezig, dan is een westers land in staat om interne actoren effectiever te beïnvloeden en te mobiliseren, waardoor er niet alleen externe druk op een regime wordt uitgeoefend, maar er tegelijkertijd ook interne druk ontstaat. Hierdoor wordt de kans op een daadwerkelijk effect van dergelijke druk vergroot.¹²

Het framework van Levitsky en Way vertoont elementen van triumfantalisme, iets dat Samuel Huntington in zijn "*Democracy's Third Wave*" laat doorschemeren en nog duidelijker naar voren komt in het oudere werk van Francis Fukuyama, "*The End of History and the Last Man*", uit 1992.¹³ Deze wetenschappers lijken er allen vanuit te gaan dat het westerse model van de kapitalistische liberale democratie een universeel ideaal is. Dit ideaal zou in de ideologische strijd van de 20^e eeuw getriomfeerd hebben en geen logische, levensvatbare alternatieven meer kennen. Volgens politicologen Møller en Skaaning veronderstelt het framework van Levitsky en Way op basis van deze ideologische hegemonie dat de structuur van het internationale systeem dienstdoet als bevorderaar van democratie.¹⁴ Dit zou betekenen dat elke autoritaire staat die een zekere mate van binding met het Westen heeft uiteindelijk, via externe of interne druk als gevolg van binding, onvermijdelijk zal democratiseren. Verschillende critici hebben echter gesteld dat het systeem ook omgekeerd lijkt te werken.¹⁵ Invloedrijke autocratische landen die veel binding hebben met omliggende landen hebben een duidelijke remmende werking op democratiseringsprocessen of hebben zelfs een autocratiserend effect op deze regimes.¹⁶ Er kan derhalve worden gesteld dat Levitsky en Way een belangrijk onderliggend mechanisme hebben ontdekt, waarvan de juistheid enkel verder

¹² S. Levitsky en L. Way. "Linkage versus leverage. Rethinking the international dimension of regime change", *Comparative Politics* (2006), 379-400.

¹³ S. Huntington, "Democracy's third wave." *Journal of democracy* 2.2 (1991), 12-34; F. Fukuyama, *The end of history and the last man* (New York 1992).

¹⁴ Møller en Skaaning. 'International factors', 145.

¹⁵ Zo noemt Puddington de anti-democratische invloed van China op haar omringende landen in: Puddington, A. "Is the tide turning?" *Journal of Democracy* 19.2 (2008), 61-73.

¹⁶ Møller en Skaaning. 'International factors', 147.

benadrukt wordt door de constatering dat de theorie ook omgekeerd werkt.

Domestic Gatekeeper Elites

In het laatste decennium is de overwinningsroes na de val van de Sovjet-Unie langzaam plaats gaan maken voor meer genuanceerde geluiden.¹⁷ De Deens politicoloog Tolstrup, een criticus van Levitsky en Way, stelt dat met name de houding van de “*domestic gatekeeper elites*” (poortwachterelites) tegenover het democratiseringsproces een doorslaggevende factor vormt voor het slagen van het algehele proces.¹⁸ Tolstrup onderscheidt binnen de poortwachterelites drie verschillende groepen: de heersende politieke elite, die het behouden van hun macht vooropstelt; de economische elite, die zich voornamelijk door winstbejag laat leiden; en de oppositionele of maatschappelijke elite, die haar macht en onafhankelijkheid ten opzichte van de heersende politieke elite wil vergroten. Wanneer deze elites het democratiseringsproces actief tegenwerken, kunnen zij een negatieve invloed uitoefenen op de binding tussen staten en democratisering verhinderen.¹⁹ Deze groepen zullen democratisering alleen faciliteren wanneer dit hun belangen dient. Hierbij spelen factoren als de mate van economische autonomie, de houding van de achterban en de aanwezigheid van externe alternatieven een rol.²⁰

Zelfs met de steun van deze groep is democratisering nog geen onvermijdelijkheid. Zo benoemen politicologen Stepan en Linz in hun

¹⁷ VU TSPMI. (22 maart 2011). *Georg Sørensen. Democracy and Democratization* [Video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=Mjxk5EmbWAQ>.

¹⁸ Jakob Tolstrup is verbonden aan Aarhus University en doet onderzoek naar democratisering en autoritaire politiek, met name met betrekking tot Rusland en de voormalige Sovjet-Unie. Naast de verderop aangehaalde werken schreef hij onder andere het boek “Russia vs. The EU” (Boulder 2013) en het artikel “Studying a negative external actor: Russia's management of stability and instability in the ‘Near Abroad’.” (*Democratization* 16.5 (2009), 922-944).

¹⁹ J. Tolstrup, “When can external actors influence democratization? Leverage, linkages, and gatekeeper elites.” *Democratization* 20.4 (2013), 716-742.

²⁰ J. Tolstrup, “Gatekeepers and linkages” *Journal of Democracy* 25.4 (2014), 126-128.

werk een aantal vereisten die intern aanwezig dienen te zijn in een land voor een succesvolle consolidatie van een democratiseringsproces. Hierbij doelen ze onder andere op een sterke *civil society*, een rechtstaat en een functionerende bureaucratie.²¹ Politicoloog Sørensen stelt dat democratisering een complex proces is waarbij de interne situatie van een autocratisch land doorslaggevend is voor de effectiviteit van externe hulp. Volgens hem is het starten van democratische ontwikkelingen relatief simpel, maar ligt de echte uitdaging bij het consolideren van democratie, wat slechts door interne actoren bewerkstelligd kan worden.²²

Het wetenschappelijke discours op het gebied van democratiseringsprocessen is dus nog sterk in ontwikkeling. Waar democratisering aanvankelijk gezien werd als een puur interne aangelegenheid is de invloed van externe actoren en factoren tegenwoordig niet meer te negeren.

Belang van dit onderzoek

Over de democratiseringsgolven van de 20^e eeuw is veel geschreven, maar voor de meest recente democratiseringsgolf, die vaak aangeduid wordt met de term “Arabische Lente”, is dit gezien haar recente karakter niet het geval. Bestaande literatuur over Libië over de periode na 2011 beperkt zich grotendeels tot het beschrijven van politieke veranderingen in Libië na de val van Ghaddafi.²³ Waar de relatie tussen de EU en Libië wordt besproken, richt men zich voornamelijk op de militaire interventie en de strategische belangen van de EU in het land. De focus ligt op het belang van het stabiliseren en democratiseren van Libië, maar de vraag in hoeverre deze doelen te realiseren zijn wordt niet beantwoord.²⁴ In het

²¹ J. Linz, en A. Stepan. "Toward consolidated democracies." *Journal of democracy* 7.2 (1996), 14-33.

²² G. Sørensen, 'The promotion of democracy from the outside', in: Georg Sørensen, *Democracy and democratization. Processes and prospects in a changing world* (Boulder 2008), 79-98.

²³ Zie bijvoorbeeld: S. van Genugten, "Libya after Gadhafi." *Survival* 53.3 (2011): 61-74.

²⁴ Zie bijvoorbeeld: E. Brattberg, “Opportunities lost, opportunities seized: the Libya crisis as Europe’s perfect storm”; P. Seeberg, “EU Strategic Interests in Post-Qadhafi Libya” *Middle East Policy* 22.1 (2014), 453–470; P. Seeberg,

onderzoek dat zich richt op democratiseringsprocessen na de eeuwwisseling, wordt vooral aandacht besteed aan de reactie van de EU op de Arabische Lente in brede zin en wordt er slechts summier ingegaan op de Libische casus.²⁵ Onderzoek waarin de linkage-theorie op Libië en de EU tijdens de onderzochte periode wordt toegepast is volstrekt afwezig. Door in dit onderzoek de focus te leggen op de Libische casus en eveneens de linkage-theorie hierop toe te passen kan een hiaat in het democratiseringsonderzoek worden gevuld.

Deze tijdsperiode maakt dit onderzoek wel enigszins problematisch. Het is onmogelijk zo kort na een gebeurtenis een volledig beeld van alle oorzaken, gevolgen en implicaties te krijgen. Doordat veel documenten nog niet zijn vrijgegeven, is het niet duidelijk wat er zich achter de schermen afspeelt. Desondanks is er een praktisch belang om dit onderzoek nu uit te voeren. De linkage-theorie is nog niet toegepast op de meest recente revoluties en dit kan mogelijk inzichten verschaffen in de verschillen die bestaan tussen de uitkomsten van de verschillende Arabische revoluties in deze periode. Daarnaast heeft dit onderzoek meerwaarde voor de beleidsvorming van de EU ten aanzien van Libië en vergelijkbare cases in de toekomst.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag richt dit onderzoek zich op het analyseren van literatuur en het toepassen van theoretische frameworks en visies op de verkregen informatie. Er zal gebruik worden gemaakt van de analyses die verschillende wetenschappers op deelgebieden van dit onderwerp reeds gemaakt hebben. Gezien het recente karakter van de casus zijn er weinig bruikbare boeken, maar voornamelijk wetenschappelijke artikelen beschikbaar over dit onderwerp. Daarnaast zijn er binnen het onderzoeksveld hiaten aanwezig, waardoor er mede gebruik zal worden gemaakt van persberichten. Libische nieuwsbronnen zijn voor het overgrote deel ontoegankelijk vanwege de taalbarrière. De objectiviteit is hierdoor niet

“Strategic Patience and EU Reform-Support. EU and the Arab Spring, The State of Play after Three Years”; A. Varvelli, “Europe and the Libyan Crisis, a Failed State in the Backyard” *Analysis ISPI* 237 (2014), 1-9.

²⁵ Zie onder andere: P. Seeberg, "Strategic Patience and EU Reform-Support. EU and the 'Arab Spring': The State of Play after Three Years." *European Foreign Affairs Review* 19.3 (2014): 453-470.

eenvoudig vast te stellen en er zal daarom gebruik worden gemaakt van Engelstalige mediabronnen. Omdat veel van deze bronnen vanuit een westers standpunt zijn geschreven, zal er hoofdzakelijk gekozen worden voor materiaal uit de archieven van gerenommeerde nieuwsbronnen als *The Guardian*, *The Independent*, *AP*, *Reuters* en andere bronnen die doorgaans als relatief objectief en onafhankelijk worden beschouwd.

Het antwoord op de hoofdvraag zal worden gegeven aan de hand van drie deelvragen. Om de casus te concretiseren zal er allereerst in grote lijnen een beeld worden geschetst van de politieke situatie in Libië onder het leiderschap van Ghaddafi en de politieke ontwikkelingen in Libië sinds zijn dood in 2011. Daarna zal er aan de hand van het framework van Levitsky en Way worden onderzocht in hoeverre er sprake was van binding tussen de EU en Libië in de onderzochte periode. De invloed die een externe actor uit kan oefenen op het democratiseringsproces in een land is hier volgens deze theorie sterk van afhankelijk.²⁶ Ten slotte zal de theorie van Tolstrup over de relatie tussen binding en poortwachterelites worden betrokken om te beoordelen in hoeverre het mogelijk was voor de EU om haar binding met Libië te versterken.²⁷ Op basis van deze informatie kan een uitspraak worden gedaan over de vraag in hoeverre de EU invloed kon uitoefenen op het democratiseringsproces in Libië volgens de linkage-theorie. Hierbij is wel enige nuance geboden. De meeste wetenschappers zijn het erover eens dat democratisering een complex samenspel is van externe en interne factoren, waarbij men ervoor moet waken de rol van externe factoren niet te overschatten.

²⁶ Levitsky en Way. "Linkage versus leverage." 379-400.

²⁷ Tolstrup, "When can external actors influence democratization?" 716-742.

I

Het einde van Ghaddafi's Jamahiriya

Op 17 december 2010 stak de Tunesische marktkoopman Mohamed Bouazizi zichzelf in brand uit protest tegen het corrupte regime in zijn land. Deze daad leidde tot een kettingreactie van gebeurtenissen die 28 dagen later tot de val van het regime van de Tunesische dictator Ben Ali zou leiden en zou resulteren in prodemocratische protesten in Libië en grote delen van de Arabische wereld: de Arabische Lente.²⁸

In Libië braken in de oostelijke stad Benghazi rellen uit na de arrestatie van een kritische mensenrechtenadvocaat. De protesten verspreidden zich in korte tijd over het hele land. Ghaddafi merkte al snel dat sociaaleconomische middelen onvoldoende waren om een einde aan de protesten te maken en verschoof daarom zijn strategie naar een gewapende strijd tegen de "terroristen". Het was het begin van een burgeroorlog.²⁹

Frankrijk en Engeland namen expliciet stelling tegen Ghaddafi, gevolgd door een meerderheid van de internationale gemeenschap.³⁰ Op 17 maart 2011 werd een VN-resolutie aangenomen omtrent een *no-fly zone* boven Libië en alle maatregelen die nodig waren om de Libische burgers te beschermen.³¹ Deze taken werden kort hierna opgepakt door een internationale coalitie, die onder gezag van de NAVO de rebellen de

²⁸ P. Schraeder, en H. Redissi. "Ben Ali's fall." *Journal of Democracy* 22.3 (2011), 5.

²⁹ F. Volpi, "Explaining (and re-explaining) political change in the Middle East during the Arab Spring: trajectories of democratization and of authoritarianism in the Maghreb." *Democratization* 20.6 (2013), 981.

³⁰ Ibidem, 982.

³¹ VN Veiligheidsraad, "Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions", *UN News Center* (07-03-2011). Web: 16-11-2016.

benodigde steun gaf om de controle over het land te verkrijgen. Op 20 oktober 2011 kwam Ghaddafi zelf om het leven nadat hij door rebellen gevangen werd genomen tijdens een mislukte vluchtpoging uit zijn geboortestad Sirte.³²

Gezien de spilfunctie die Ghaddafi in het oude politieke systeem vervulde, kwam hiermee Ghaddafi's droombeeld van de ideale staat, de *jamahiriya*, na 42 jaar voorgoed ten einde.³³ Retrospectief kan het bewind van Ghaddafi getypeerd worden als een chaotisch patronagestelsel. Het ene politieke stelsel en revolutionaire idee volgde het andere op, wat voor voortdurende politieke onzekerheid en instabiliteit in het land zorgde. Ghaddafi wist met een verdeel-en-heers politiek het ontstaan van een georganiseerde oppositie en civil society te voorkomen. Dissidenten en anderszins onbetrouwbare functionarissen werden continu vervangen en de hoogste functies werden toebedeeld aan stamleden of andere vertrouwelingen van Ghaddafi. Hierdoor was er tijdens zijn bewind nooit een stabiele bureaucratie ontstaan die onafhankelijk van Ghaddafi kon opereren.³⁴ De rebellen erfden een corrupt, disfunctioneel land dat sterk verdeeld was langs tribale en regionale scheidingslijnen.³⁵

De transitie naar een Post-Ghaddafi Libië (2011-2014)

Reeds sinds de beginfase van het conflict vormde de Nationale Overgangsraad (NTC) het politieke gezicht van de rebellen. De NTC genoot al snel internationale erkenning als de nieuwe Libische overheid en bekleedde tevens de Libische VN-zetel vanuit haar machtsbasis in Benghazi.³⁶ De NTC droeg de macht op 8 augustus 2012 over aan het

³² P. Beaumont, "Muammar Gaddafi, the 'king of kings' dies in his hometown", *The Guardian* (20-10-2011). Web: 17-11-2016.

³³ Zie voor de ideologie achter de *jamahiriya*: M. Al-Ghaddafi, *The Green Book* (1975).

³⁴ Van Genugten, "Libya after Gadhafi.", 65-70.

³⁵ L. Anderson, "Demystifying the Arab Spring: parsing the differences between Tunisia, Egypt, and Libya." *Foreign Affairs* 90.3 (2011), 6.

³⁶ Zie: Thomson Reuters, "TEXT-excerpts from Libya Contact Group Chair's Statement." *Reuters* (15-07-2011). Web: 19-11-2016; UN, "After Much Wrangling, General Assembly Seats National Transitional Council of Libya as Country's Representative for Sixty-Sixth Session" *UN Meetings Coverage* (16-09-2011). Web: (19-11-2016).

Algemeen Nationaal Congres (GNC), een transitieregering die het opstellen van een grondwet als voornaamste taak had.³⁷

De GNC was belast met een dubbele uitdaging. Enerzijds moest de beloofde democratisering waargemaakt worden, maar anderzijds moest er een compleet nieuwe staatsstructuur worden opgebouwd. Op dit punt verschilde Libië sterk van Egypte en Tunesië, wier regimes in dezelfde periode ook ten val kwamen, maar beide een solide staatsstructuur hadden.³⁸ Daarnaast fungeerden de talloze regionale, ideologische en tribale milities als veiligheidstroepen in het land, vanwege het gebrek aan een georganiseerde politiemacht. Pogingen van de regering om deze groepen te verenigen of hun loyaliteit te winnen liepen uit op mislukkingen en waren hooguit van tijdelijke aard.³⁹ Dit is een veel voorkomend probleem bij failed states dat ook in Irak en Afghanistan speelde.⁴⁰

Er was grote onvrede onder de bevolking over het handelen van de GNC. Ondanks hun minderheid aan zetels wisten Islamisten steeds meer controle over het beleid te krijgen. Door het invoeren van een wet die het onmogelijk maakte voor politici die onder het Ghaddafi regime een hoge functie hadden om een politiek ambt te bekleden, wist de Islamist Abusahmain het presidentschap van de GNC in handen te krijgen.⁴¹ Vanuit deze positie wist hij de Islamitische invloed verder te versterken, wat onder andere naar voren kwam in het invoeren van de sharia en de verplichting van de hijab voor vrouwen op universiteiten.⁴² Ook werd er geld doorgesluisd naar Abusahmain's privé-militie, die vervolgens in oktober 2013 een mislukte coup poging ondernam tegen de liberale

³⁷ M. Boduszyński en D. Pickard. "Libya starts from scratch." *Journal of Democracy* 24.4 (2013), 88-91.

³⁸ Anderson, "Demystifying the Arab Spring", 7.

³⁹ Boduszyński, "Libya starts from scratch", 88.

⁴⁰ D. Brinkerhoff, "Rebuilding Governance in Failed States and Post-conflict Societies: Core Concepts and Cross-cutting Themes." *Public Administration and Development* 25 (2005), 5-7.

⁴¹ Zie: S. Sarrar en M. Sami, "Libya Parliament Chief Quits in New Test for Transition" *Bloomberg* (28-05-2013). Web: 19-11-2016; G. Shennib, "Libya assembly votes in first Berber as new chief" *Reuters* (25-06-2013). Web: 19-11-2016.

⁴² Reuters, "Libyan assembly votes to follow Islamic law", *Reuters* (04-12-2013). Web: 19-11-2016.

premier Zeidan.⁴³ Toen de GNC in december 2013 unilateraal besloot haar mandaat met een jaar te verlengen, kwam het begin van een tweede burgeroorlog in zicht.⁴⁴

De tweede burgeroorlog (2014 – 2016)

De seculiere generaal Khalifa Haftar, een zeer ervaren militair bevelhebber die sinds Ghaddafi's coup in 1969 bij vrijwel elk Libisch conflict betrokken was, sprak zich in februari 2014 openlijk uit tegen de GNC. In een televisietoespraak verklaarde hij de door Islamisten gekeerde GNC ontbonden en riep hij op tot nieuwe verkiezingen, maar een militaire coup bleef uit.⁴⁵ Op 16 mei 2014 begon Haftar "Operatie Waardigheid", een grootschalige campagne gericht tegen de Islamisten en gelieerde facties. De Islamistische facties vochten op hun beurt terug onder de noemer "Operatie Libische Dageraad". Na een vierdaagse belegering van het parlamentsgebouw door een aan Haftar gelieerde militia gaf de GNC zich gewonnen en schreef verkiezingen uit voor een nieuw te vormen Huis van Afgevaardigden op 25 juni 2014. De Islamisten leidden een zware verkiezingsnederlaag, maar weigerden het nieuwe parlement te erkennen en bleven in de vorm van de GNC bij elkaar komen.⁴⁶ Libië kende nu twee regeringen: de Islamistische GNC in Tripoli en het nieuwe Huis van Afgevaardigden te Tobruk in Oost-Libië, die elkaar als illegitiem bestempelden. De eerstgenoemde regering koos in het conflict de kant van de Islamisten, de tweede sprak haar steun uit voor Haftar.

Na lange onderhandelingen en lobbywerk wist de VN op 17 december 2015, anderhalf jaar na het begin van de tweede burgeroorlog, beide partijen zo ver te krijgen om een politiek akkoord te

⁴³ BBC News, "Libya PM Zeidan's brief kidnap was 'attempted coup'" *BBC News* (11-10-2013). Web: 19-11-2016.

⁴⁴ P. Markey en G. Shennib, "In standoff, Libyans protest over parliament extension" *Reuters* (07-02-2014). Web: 19-11-2016.

⁴⁵ G. Shennib, "Libyan Government should be suspended, says military commander" *The Independent* (14-02-2014). Web: 19-11-2016.

⁴⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, et al. "Report Libya: Security Situation" (19-12-2014), 6-10.

ondertekenen.⁴⁷ Een nieuwe nationale eenheidsregering zou worden gevormd, voorgezeten door een presidentiële raad. Deze regering zou tevens door de internationale gemeenschap als de enige legitieme regering van Libië worden gezien. Op 30 maart 2016 trad de nieuwe regering aan en wist de controle over Tripoli te verkrijgen.⁴⁸

Hoewel de nieuwe eenheidsregering aanvankelijk hoop op stabiliteit bood, bleek al snel dat het conflict nog niet ten einde was. Al voor het inaugureren van de nieuwe regering lag het oostelijke Tobrukregime dwars. Het weigerde de door de VN gesteunde regering in Tripoli te erkennen, omdat het oostelijke regime de invloed van hun westerse opposanten te groot vond. Op 22 augustus 2016 sprak het Tobrukregime zich zelfs openlijk uit tegen de nieuwe eenheidsregering.⁴⁹ Haftar, die de troepen van het oostelijke 'Libische Nationale Leger' aanvoerde, nam drie weken later de controle over van de vier grootste oostelijke exporthavens van olie. Haftar had zo een belangrijke troef in handen in het machtsspel tussen oost en west.⁵⁰ Tegelijkertijd zag het regime in Libië haar macht afbrokkelen. Op 15 oktober 2016 keerde de Presidentiële Garde zich tegen de Presidentiële Raad en nam de controle van het regeringsgebouw in Tripoli over om plaats te maken voor de terugkeer van de oude GNC-regering. De GNA week noodgedwongen uit naar een nabijgelegen hotel.⁵¹ De oude GNC riep zichzelf vervolgens uit tot de Nationale Regering van Redding (National Salvation Government), de enige legitieme regering van Libië, en voorspelde binnenkort alle

⁴⁷ Zie: UNSMIL, "Libyan Political Agreement", 17-12-2015; El Yaakoubi, A. "Libyan factions sign U.N. deal to form unity government" *Reuters* (17-12-2015). Web: 21-11-2016.

⁴⁸ Zie: VN, "Libya: UN envoy welcomes arrival of Presidency Council in Tripoli, urges peaceful handover of power" *UN Daily News* (30-03-2016). Web: 19-12-2016; VN, "Libya: Security Council welcomes arrival of Presidency Council in Tripoli, *UN Daily News* (01-04-2016). Web: 19-12-2016.

⁴⁹ A. Al-Warfalli, "Libya's eastern parliament votes against U.N.-backed government in Tripoli" *Reuters* (22-08-2016). Web: 21-11-2016.

⁵⁰ A. Lewis, "Libyan commander's seizure of oil ports risks new conflict" *Reuters* (13-09-2016). Web: 21-11-2016.

⁵¹ A. Elumami, "Rival faction challenges Libya's U.N.-back government in Tripoli" *Reuters* (15-10-2016). Web: 21-11-2016.

instituties in Tripoli in handen te zullen hebben. Vanaf dat moment laaiden gevechten tussen verschillende facties in Tripoli opnieuw op.⁵²

Wat eveneens niet bijdroeg aan de stabiliteit van het land was de aanwezigheid van Islamitische Staat in Libië. In de chaos van de burgeroorlog wist zij de havensteden Derna en Sirte in handen te krijgen. Hoewel ze de controle over deze steden grotendeels kwijtraakte door effectief ingrijpen van Haftar en internationale hulp, was het afwachten in hoeverre Libië het laatste had gezien van deze of andere groepen jihadstrijders.⁵³

Eind 2016 bevond Libië zich in een chaotische burgeroorlog tussen een westelijk en oostelijk politiek blok. In het ontstane machtsvacuüm joegen verschillende facties, milities en jihadistische groeperingen in wisselende allianties hun eigen belangen na en fungeerden deze tegelijkertijd noodgedwongen als ordetroepen voor beide kampen. Gezien het feit dat de politieke situatie in de laatste maanden van 2016 verder verslechterde, was het toekomstperspectief van het land somber.

⁵² R. Musa, "Clashes erupt in Libyan Capital" *Associated Press* (16-10-2016). Web: 1-12-2016.

⁵³ P. Markey, "Far from Mosul, Islamic State close to defeat in Libya's Sirte" *Reuters* (18-11-2016). Web: 21-11-2016.

II

De invloed van de EU in Libië post-Ghaddafi

De Europese Unie (EU) heeft tijdens de crisis van 2011 geen hoofdrol gespeeld. Toen de protesten in Libië begin 2011 escaleerden, reageerde de EU in eerste instantie terughoudend. Hoewel Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk opriepen tot een militaire interventie, heerste hier veel verdeeldheid over binnen de EU. Zo gaf Duitsland de voorkeur aan economische sancties en wilde Italië afwachten hoe de situatie zich zou ontwikkelen. Pas nadat de Verenigde Naties de resolutie van 17 maart omtrent de no-fly zone aannamen, sprak de EU zich uit voor militaire interventie tegen het regime van Ghaddafi.⁵⁴ De EU-lidstaten bereikten onderling echter geen consensus over de invulling. Hierop besloot een coalitie van 18 landen onder NAVO-commando te interveniëren in Libië.⁵⁵ De deelnemende EU-lidstaten deden dit op eigen titel, waardoor de EU als institutie geen militaire rol speelde in het conflict. Wel was de EU de grootste donor van humanitaire hulp aan Libië, heeft zij een belangrijke rol gespeeld in het effectueren van sancties tegen het Ghaddafi-regime en adviseerde zij in het staatsvormingsproces.⁵⁶ Al in mei 2011, toen de gevechten tegen Ghaddafi's loyalisten nog in volle gang waren, opende de EU een kantoor in Benghazi om diplomatieke

⁵⁴ S. Fabbrini, "The European Union and the Libyan crisis." *International politics* 51.2 (2014), 183-186.

⁵⁵ België, Bulgarije, Canada, Denemarken, Frankrijk, Griekenland, Italië, Jordanië, Nederland, Noorwegen, Qatar, Roemenië, Spanje, Turkije, Verenigde Arabische Emiraten, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten en Zweden.

⁵⁶ Fabbrini, "The European Union and the Libyan crisis.", 187-188.

betrekkingen met de rebellen op te kunnen bouwen. Na de val van het regime werd in Tripoli een soortgelijk kantoor geopend.⁵⁷

Het beleid van de EU in Libië na de val van het Ghaddafi-regime was gericht op het helpen organiseren van verkiezingen, het bieden van ondersteuning in het opbouwen van democratische instituties en het aanhalen van economische banden.⁵⁸ De EU probeerde op deze manier Libië te helpen in haar transitie naar een stabiele, democratische staat. Een stabiel Libië was in het belang van de EU, omdat dit mogelijkheden bood om de vluchtelingenproblematiek aan te pakken, rust creëerde aan de Europese grenzen en een bondgenoot schiep in de strijd tegen Islamitische Staat. Daarnaast bood een stabiel Libië ook economische voordelen: Libië staat in de top 10 van landen met de grootste oliereserves en was voor de val van Ghaddafi verantwoordelijk voor een tiende van de totale olie-import van de EU. Na 2011 was dit aandeel flink afgenomen. Gezien er sprake was van oplopende spanningen met Rusland, veruit de belangrijkste bron van olie voor de EU, zou een stabiel Libië echter een goed alternatief kunnen bieden.⁵⁹ Maar in hoeverre heeft de EU ook daadwerkelijk effectieve invloed uit kunnen oefenen op het land? Volgens Levitsky en Way is dit grotendeels afhankelijk van hoe sterk de binding tussen Libië en de EU was in de onderzochte periode.

Binding

Levitsky en Way stellen dat binding tussen landen onder te verdelen is in 5 dimensies: economie, geopolitiek, sociaal, communicatief en transnationale civil society.⁶⁰ Deze dimensies zullen hieronder afzonderlijk worden besproken, hoewel er sprake is van enige overlap.

⁵⁷ Europese Commissie, “EU’s response to the Arab Spring: The State-of-Play after Two Years”, 1-3.

⁵⁸ Ibidem, 2-8.

⁵⁹ Europese Commissie, “Monthly and cumulative crude oil imports into the EU” (2001-2015). Web: 25-11-2016.

⁶⁰ Levitsky en Way, “Linkage versus Leverage”, 383-384.

Economie

Economische binding ontstaat onder andere door handelsbetrekkingen en investeringen. Deze binding is relevant omdat dit de EU invloed zou verschaffen middels pressiemiddelen die Libië rechtstreeks economisch zouden raken, zoals tariefmuren en handelsboycots of juist het afschaffen hiervan.⁶¹

In casu is economische binding aanwezig, maar onvolkomen. Tijdens het Ghaddafi-regime waren de economische betrekkingen tussen de twee politieke spelers erg ambivalent. Ghaddafi's anti-imperialistische houding en steun aan terroristische groeperingen hadden hem een Amerikaans handelsembargo opgeleverd. De EU was terughoudend in het aangaan van sterke economische banden om de VS niet voor het hoofd te stoten, maar was te afhankelijk van Libische olie om zich bij het embargo aan te sluiten.⁶² Ook Libië was financieel sterk afhankelijk van de olie-export naar Europa en dit was na 2011 niet veranderd. Op dit punt was er daarom duidelijk sprake van economische binding tussen de EU en Libië.

Libië maakte echter geen volledig deel uit van de European Neighbourhood Policy, een politiek-economisch samenwerkingsverband tussen Europa en haar buurlanden, ondanks dat Libië hier door haar geografische ligging wel voor in aanmerking komt.⁶³ De reden hiervoor is de eerdergenoemde ambivalente relatie met het Ghaddafi-regime.⁶⁴ Na de val van Ghaddafi werden onderhandelingen voor verdergaande economische samenwerking gevoerd. Zo had Libië in het Euro-Mediterranean Partnership Programme (Euromed) na 2013 de status van waarnemer.⁶⁵ Dit hield in dat ze vergaderingen mocht bijwonen, maar geen inspraak hadden. De turbulente politieke situatie in Libië met frequent wisselende gesprekspartners was echter niet bevorderlijk voor verdere onderhandelingen. Tevens was de omvang van de Libische export

⁶¹ Levitsky en Way, "Linkage versus Leverage", 383-384.

⁶² Y. Zoubir, "Libya and Europe Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime" *Journal of Contemporary European Studies* 17:3 (2009), 404-406.

⁶³ Europese Commissie, "Libya: Trade". Web: 16-11-2016.

⁶⁴ A. Kamel, "Trade and peace", 690-699.

⁶⁵ Europese Commissie, "EU's response to the Arab Spring", 8.

naar de EU door de aanhoudende crisis sterk geslonken, waardoor de economische binding gedurende de onderzochte periode afnam.⁶⁶ Er kan geconcludeerd worden dat het niveau van economische binding tussen Libië en de EU voor 2011 beperkt was en door de crisis na de val van het Ghaddafi-regime verder verslechterde.

Geopolitiek

Met geopolitieke binding wordt bedoeld op banden met overheden van EU-lidstaten en deelname aan verdragen of internationale organisaties. Wanneer deze binding significant is, is een land eerder geneigd om zich te conformeren aan internationale afspraken en zal de internationale gemeenschap eerder geneigd zijn zich te bemoeien met interne misstanden.⁶⁷

De geopolitieke binding tussen de EU en Libië was in de onderzochte periode beperkt. Ghaddafi had zichzelf het grootste deel van zijn regeerperiode sterk antiwesters geprofileerd. Daarnaast voerde het Westen in het laatste kwart van de vorige eeuw een isolatiepolitiek tegen Libië vanwege Ghaddafi's wapenprogramma en zijn steun aan terroristische groeperingen. Ook voorafgaand aan deze isolatiepolitiek richtte Libië zich in haar buitenlandse politiek voornamelijk op Afrikaanse en Arabische landen, waardoor betrekkingen met Westerse landen onderontwikkeld waren.⁶⁸ Ghaddafi streefde in de laatste decennia van zijn ambtsperiode een pan-Afrikaanse superstaat na en werd in 2008 zelfs tot "King of Kings" benoemd door een verzameling van Afrikaanse leiders.⁶⁹

Na de val van Ghaddafi zocht het Westen opnieuw toenadering tot Libië. Naast haar VN-lidmaatschap maakte Libië maar zeer beperkt deel uit van westers-georiënteerde internationale organisaties, maar de rol van de VN in Libië was groot, met name op het gebied van politiek en

⁶⁶ Observatory of Economic Complexity, "Libya – Exports". Web: 19-12-2016.

⁶⁷ Levitsky en Way, "Linkage versus Leverage", 383-385.

⁶⁸ A. Kamel, "Trade and peace", 692-693.

⁶⁹ A. Adebajo, "Gaddafi: the man who would be king of Africa" *The Guardian* (26-08-2011). Web: 28-11-2016.

humanitaire hulp.⁷⁰ Op geopolitiek vlak ervaarde Libië echter weinig invloed van andere westerse bronnen. Zoals besproken was de EU wel bezig Libië in economische samenwerkingsverbanden te betrekken, maar moest hierin nog veel werk worden verzet. Geopolitieke binding met de EU was hierdoor aanwezig, maar kon zeker worden verbeterd door Libië meer en actiever in Europese samenwerkingsverbanden te betrekken.

Sociaal

Met sociale binding wordt door Levitsky en Way de migratiestromen tussen landen bedoeld, waaronder migratie, vluchtelingen, studenten en gemeenschappen in diaspora. Westerse landen bemoeien zich sterker met landen waar veel van hun burgers verblijven, onder meer omdat misstanden sneller het nieuws zullen halen en daardoor om een reactie vragen. Omgekeerd komt een niet-westerse land bij een sterke sociale binding meer met de westerse cultuur in aanraking.⁷¹

Deze vorm van binding tussen de EU en Libië was zeer beperkt. Tot de crisis van 2011 woonde slechts 1.6 procent van de Libische bevolking buiten de grenzen, met name studenten en zakenmensen die slechts tijdelijk in het buitenland verbleven. In 2015 is dit aantal opgelopen tot 2.2 procent. Deze migranten bevonden zich met name in Italië (36.222), het Verenigd Koninkrijk (17.684) en Israël (17.273).⁷² Het aantal buitenlanders in Libië voor de crisis wordt geschat op 1,5 tot 2,5 miljoen, waarvan de overgrote meerderheid uit Egypte, Pakistan, Sub-Saharaans Afrika en andere niet-westerse landen afkomstig was. Dit was meer dan een kwart van de Libische bevolking.⁷³ Tijdens de crisis vluchtten veel Libiërs naar veiligere plekken in het land, met name naar het gebied rond Benghazi, of naar buurland Tunesië. De Joodse minderheid in het land

⁷⁰ Zie voor het laatste de UNSMIL (United Nations Support Mission in Libya); <https://unsmil.unmissions.org>.

⁷¹ Levitsky en Way, "Linkage versus Leverage", 383-385.

⁷² International Office for Migration, "Global Migration Flows – Libya" [Outward migration from Libya] (2015). Web: 27-11-2016.

⁷³ Migration Policy Centre, "EU Neighbourhood Migration Report 2013" (European University Institute 2013), 130.

migreerde in grote getale permanent naar Israël.⁷⁴ Ondanks de grote vluchtelingenstroom tussen Libië en de EU in de periode tussen 2013 en 2016, bevonden zich relatief weinig mensen met een Libische nationaliteit tussen deze migranten.⁷⁵ Europese expats in Libië migreerden op hun beurt in grote getale terug naar hun land van herkomst vanwege de verslechterende veiligheidssituatie in Tripoli, wat de sociale binding met de EU verder heeft verkleind.⁷⁶ Naast humanitaire hulpverleners waren er in 2016 weinig Europeanen in Libië aanwezig. Daarnaast was de hoeveelheid Libiërs die in EU-landen verbleef relatief klein. Er kan dus niet gesproken worden van significante sociale binding tussen de EU en Libië.

Communicatie

Onder communicatieve binding moet de stroom van informatie tussen landen worden verstaan, met name de culturele uitwisseling via internet, radio en tv. Wanneer deze binding sterk is, komt de bevolking in casu meer in aanraking met westerse denkbeelden en zal de acceptatiegraad van deze denkbeelden toenemen. Andersom zullen misstanden eerder het nieuws halen in het vreemde land, zoals dit ook bij sociale binding het geval is.

De communicatieve binding tussen de EU en Libië was zeer beperkt. Libië was op het gebied van communicatietechnologie beter ontwikkeld dan het gemiddelde Afrikaanse land, maar liep aanzienlijk achter op westerse standaarden. Het land kende in 2016 155 abonnementen voor mobiele telefonie per 100 inwoners, maar slechts 19 procent van de bevolking maakte gebruik van het internet.⁷⁷ Daarnaast waren pers, televisie en radio voornamelijk Arabisch georiënteerd en waren er vanwege de onveilige situatie weinig westerse journalisten in

⁷⁴ Zie onder andere: UNHCR, “UNHCR Population Statistics [Refugees, Asylum-seekers, IDPs]”. Web: 19-12-2016; I. Mandraud, “Kadhafi est toujours là pur les Libyens de Tunis” *Le Monde International* (13-05-2014). Web: 27-11-2016.

⁷⁵ Frontex, *Annual Risk Analysis 2015* (Warschau 2015), 57.

⁷⁶ International Office for Migration, “IOM Libya Brief”. Web: 27-11-2016.

⁷⁷ Central Intelligence Agency, “The World Factbook”. Web: 27-11-2016.

het land aanwezig. De Libische bevolking kwam derhalve weinig met Europese media in aanraking. Van communicatieve binding tussen EU en Libië was daarmee nagenoeg geen sprake.

Civil society

Ten slotte spreken Levitsky en Way van transnationale civil society linkage, waarmee bedoeld wordt op lokale banden met Westerse ngo's en de invloed van internationale religieuze organisaties.⁷⁸ In Libië was van de aanwezigheid van Westerse ngo's zeker sprake, gezien de verschillende organisaties die humanitaire hulp boden in het land. De UNHCR, het vluchtelingenagentschap van de VN, vervulde hierbij een spilfunctie en werkte samen met verschillende internationale en nationale ngo's.⁷⁹ Daarnaast waren er verschillende Amerikaanse ngo's werkzaam in Libië die hielpen met de transitie naar een moderne democratische rechtstaat.⁸⁰ Van Westerse ngo's die zich op cultureel-maatschappelijke thema's richtten leek geen sprake te zijn, hoogstwaarschijnlijk vanwege onvoldoende stabiliteit en veiligheid in het land. Wat het creëren van binding betreft is juist dit type organisatie belangrijk, gezien deze het denken van de bevolking beïnvloedt en daarmee belangrijk is voor het ontstaan van draagvlak voor het Westerse gedachtegoed. Westerse (christelijk/joodse) religieuze groeperingen speelden geen rol van betekenis in Libië. 96,6% procent van de Libische bevolking is moslim en de koptische, katholieke en joodse minderheden waren te klein om een sterke invloed van het Westen te kunnen laten gelden.⁸¹ De transnationale civil society binding tussen de EU en Libië steunde daarmee enkel op de aanwezige ngo's die zich op humanitaire hulp en staatsvorming richtten en was derhalve beperkt.

⁷⁸ Levitsky en Way, "Linkage versus Leverage", 384.

⁷⁹ UNHCR, "Libya situation: operational update (1 September – 20 December 2015)" (2016), 4.

⁸⁰ NPWJ, "Supporting Libya's Democratic Transition through Justice and Accountability". Web: 27-11-2016.

⁸¹ CIA, "The World Factbook".

Uit de analyse van de binding tussen Libië en de EU aan de hand van de dimensies van Levitsky en Way blijkt dat deze tussen 2011 en 2016 beperkt was. De binding beperkte zich tot de economische en geopolitieke dimensies en was op deze vlakken onderontwikkeld. Libië was sterk georiënteerd op Afrika en de Arabische wereld en veel minder op het Westen. De invloed die de EU volgens de linkage-theorie kon uitoefenen op het democratiseringsproces in Libië was vanwege het ontbreken van significante binding zeer beperkt. De Libische bevolking kwam weinig in aanraking met westerse denkbeelden en was daardoor moeilijker beïnvloedbaar door westerse actoren. Andersom was er onder de Europese bevolking relatief weinig aandacht voor de Libische kwestie, waardoor een significante interne druk van EU-burgers op hun regeringen miste. De EU zou om haar invloed te vergroten ingezet moeten hebben op het versterken van haar binding met Libië. In het volgende hoofdstuk zal worden besproken in hoeverre de aanwezige poortwachterelite dit in de onderzochte periode faciliteerde.

III

Poortwachterelites

Economische elite

Voor het versterken van binding met een land zijn volgens Tolstrup de economische, politieke en maatschappelijke elite doorslaggevend.⁸² In Libië bestond de economische elite uit de petrochemische industrie, omdat dit verreweg de voornaamste economische activiteit in het land was.⁸³ Deze industrie werd echter volledig aangestuurd door het Ministerie van Olie, waardoor de economische elite vrijwel geen bewegingsvrijheid had. Tegelijkertijd was de Libische staat sterk afhankelijk van de oliebaten, waardoor petrochemische belangen waarschijnlijk een rol in de politieke besluitvorming speelden. Hierdoor zou men kunnen stellen dat er in Libië eigenlijk geen onafhankelijke economische elite bestond, maar er sprake was van een verwevenheid tussen de politieke en economische elite.

Vanwege een beperkte binnenlandse afzetmarkt voor olië was de Libische staat voor haar inkomsten afhankelijk van de export naar het buitenland. Meer dan 50% hiervan ging naar EU-lidstaten, wat onder meer door de geografische nabijheid verklaarbaar is. Op grond hiervan was de politiek-economische elite erbij gebaat om de banden met de EU aan te halen en de EU kon haar invloed in Libië via deze poortwachters verder versterken. Enige nuance is hierbij echter geboden. Tolstrup's theorie stelt dat het bestaan van alternatieven op de EU als handelspartner een grote rol speelde in de bereidheid van Libië om aan

⁸² Ibidem, 725.

⁸³ Observatory of Economic Complexity, "Libya – Exports". Web: 15-12-2016; CIA, "The World Factbook".

bijkomende verplichtingen te voldoen.⁸⁴ In hoeverre deze alternatieven aanwezig waren in deze periode is op basis van de beschikbare informatie echter onduidelijk. Geconcludeerd kan worden dat de economische elite in Libië een sterkere binding met de EU in beginsel faciliteerde, maar dat het versterken van deze binding slechts mogelijk was zo lang er geen betere alternatieven bestonden en zo lang dit tevens door de politieke elite werd gefaciliteerd.

Maatschappelijke elite

Zoals eerder besproken heeft Ghaddafi het ontstaan van een civil society actief tegengewerkt om het ontstaan van georganiseerde oppositionele machtsblokken te voorkomen. Georganiseerde groepen van betekenis zijn pas tijdens en na de crisis van 2011 ontstaan en zijn meer politiek dan maatschappelijk van karakter. Deze groeperingen moeten derhalve als politieke elite en niet zo zeer als maatschappelijke elite worden gekenmerkt. De uitzondering op de regel vormde de Islamitische clerus. Ghaddafi was een devote moslim en liet deze groep zijn gang gaan.⁸⁵ De maatschappelijke elite bestond hierdoor alleen uit de religieuze elite, waarvan de enige met een gezaghebbende status en een groot gevolg Sheikh Saddiq al-Ghariani, de grootmoefti van Libië, was. Met een bevolking die vrijwel volledig Islamitisch was en vanwege de sterke aanwezigheid van Islamistische groeperingen en milities in het land, moet de invloed van deze religieuze leider niet onderschat worden. Gezeteld in Qatar propageerde al-Ghariani via het radicaal Islamitische internetkanaal “Tanasuh” steun aan Islamitische milities en sprak hij zijn Libische aanhang toe.⁸⁶ Daarnaast propageerde hij het herstel van de voormalige GNC, of het aanstellen van een nieuwe Islamitische regering, en werd hij door zowel de Libische media als de GNA

⁸⁴ J. Tolstrup, “Gatekeepers and linkages” *Journal of Democracy* 25.4 (2014), 126-128.

⁸⁵ D. Vandewalle, *A History of Modern Libya*, (Cambridge 2006), 6.

⁸⁶ S. Toperich, “Muslim Brotherhood in Libya: Another ISIS branch?” *USMilitary.com*. Web: 30-11-2016.

medeverantwoordelijk gehouden voor verschillende grote protesten.⁸⁷ Dat de grootmoefiti fel gekant was tegen toenadering tot de EU is een understatement. Door zijn oproepen tot een gewapende jihad tegen de Franse “invasietroepen”, alsmede zijn *fatwa* tegen een VN-rapport over geweld tegen meisjes en vrouwen, werd hij buiten zijn eigen radicale aanhang gezien als een uiterst controversieel persoon.⁸⁸ Het Verenigd Koninkrijk, waar hij tot 2014 verbleef, had hem zelfs verbannen wegens het steunen van terrorisme.⁸⁹ Geconcludeerd moet worden dat de maatschappelijke elite te sterk gefragmenteerd was om echte poortwachters te kennen en dat de enige poortwachter met invloed fel tegen het aanhalen van de banden met de EU was.

Politieke elite

Verreweg de grootste groep poortwachters bestond uit de politieke elite. Wolfram Lacher schetst in zijn onderzoek naar de politieke elite in Libië dat deze bestaat uit voormalige lokale elites die na het wegvallen van het centrale gezag kansen zagen om hun eigen invloed te vergroten.⁹⁰ In de onderzochte periode ontstonden rond de lokale elites van Tobruk en Misrata twee sterke, doch op relatief losse allianties gebouwde, machtsblokken. Het Misrata-blok was gesitueerd rond Tripoli, terwijl het Tobruk-blok in het oosten de dienst uitmaakte. Deze facties streden om erkenning en de macht op nationaal en regionaal niveau.⁹¹ Met name het verwerven van internationale erkenning had prioriteit voor de

⁸⁷ Zie: Libya Herald, “Anti French protests turn into calls for Presidency Council and GNA to be sacked” *Libya Herald* (22-07-2016). Web: 30-11-2016; S. Zaptia, “Serraj blames Hafter, Saleh, Elkaber and Ghariani for Libya’s problems”, *Embassy of Libya – Washington D.C.*(02-11-2016). Web: 30-11-2016.

⁸⁸ A. Elumami, “Libya’s U.N.-backed government condemns France for not coordinating military presence”, *Reuters* (21-07-2016). Web: 30-11-2016.

⁸⁹ Zie: J. Halliday en C. Stephen, “Libya’s highest spiritual leader banned from UK over support of Islamists”, *The Guardian* (30-10-2014). Web: 30-11-2016; Libya Herald, “Grand Mufti condemns UN report on violence against women” *Libya Herald* (11-03-2013). Web: 30-11-2016.

⁹⁰ Wolfram Lacher is verbonden aan het Duitse Instituut voor Internationale en Veiligheidszaken en doet onderzoek naar regionale en interstatelijke conflicten in Libië en de Sahel.

⁹¹ W. Lacher, “Supporting Stabilization in Libya: The Challenges of Finalizing and Implementing the Skhirat Agreement” *SWP Comments* 36C (2015), 1-3.

verschillende facties, omdat dit belangrijk was voor (openlijke) politieke en financiële steun van buitenlandse mogendheden. Aan het einde van de onderzoeksperiode genoot slechts de GNA van het Misrata-blok deze erkenning, welke door onderhandelingen geleid door de VN tot stand was gekomen. Dat internationale erkenning alleen onvoldoende is voor stabiliteit bleek uit het feit dat de feitelijke macht en het draagvlak van de GNA op nationaal niveau afbrokkelde. Hierdoor werd de rol die de GNA speelde in het ontstaan van binding tussen de EU en Libië steeds kleiner en dreigde het zijn positie als poortwachter te verliezen. De EU had echter weinig alternatieven binnen de politieke elite: de GNS steunde Islamistische radicalen en de regering in Tobruk was juist door de internationale gemeenschap aan de kant gezet voor de GNA. Beide regeringen vertegenwoordigden daarnaast maar een deel van de Libische bevolking en stonden dermate diametraal en vijandig tegenover elkaar dat samenwerking met de een de ander automatisch zou vervreemden.⁹² Voor een nieuwe regering van nationale eenheid leek er eveneens te weinig steun aanwezig. Hierdoor was er binnen de politieke elite geen geschikte gesprekspartner voor de EU aanwezig om haar invloed te versterken.

Een bijzonder geval binnen de politieke elite was generaal Haftar, die streed tegen Islamitische Staat en andere radicale Islamisten en hiermee de kant van de Tobruk-regering koos. Hoewel de EU expliciet stelling had genomen voor de GNA, de regering in het oosten niet erkende en zelfs sancties tegen Haftar had ingesteld vanwege het ondermijnen van de vrede,⁹³ gingen er tegelijkertijd geruchten rond dat Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië Haftar militair zouden steunen in zijn strijd tegen de Islamisten. De betrokken Westerse landen deden echter geheimzinnig over hun vermeende steun.⁹⁴ Eind november 2016 was Haftar in Moskou om de Russische regering om haar steun te vragen.⁹⁵

⁹² W. Lacher, "Libya's Transition: Towards Collapse" *SWP Comments* 25 (2014).

⁹³ R. Emmott, "Exclusive: Europe to hit Libyans with sanctions over peace impasse" *Reuters* (20-07-2015). Web: 01-12-2016.

⁹⁴ K. El-Bar, "Revealed: Leaked tapes expose Western support for renegade Libyan general" *Middle East Eye* (08-07-2016). Web: 01-12-2016.

⁹⁵ M. Tsvetkova, "Libyan commander visits Russia to ask for help fighting Islamists" *Reuters* (29-11-2016). Web: 01-12-2016.

Of Haftar achterliggende bedoelingen had met dit bezoek was in 2016 nog onduidelijk, maar dat hij internationaal als een serieuze politieke speler in het conflict werd gezien is evident. Haftar was in Libië omstreden vanwege zijn controversiële verleden en politieke ambities. Zo waren er sterke aanwijzingen dat hij banden had met de CIA en vreesde men dat hij een prowesters militair presidentschap nastreefde.⁹⁶

Wat het steunen van een bepaalde politieke speler door de EU verder bemoeilijkte was dat de Libische bevolking sterk gekant was tegen te veel bemoeienis van het Westen. Door decennialange indoctrinatie door Ghaddafi en de desastreuze gevolgen van de westerse inmenging in Irak en Syrië was de Libische bevolking wantrouwend geworden tegenover het Westen.⁹⁷ Politieke spelers in Libië wilden hierdoor niet al te zichtbaar door de EU worden gesteund, omdat ze vreesden door hun opponenten als westerse marionet geframed te worden.

Geconcludeerd kan worden dat de poortwachter elites moeilijk aanwijsbaar waren in Libië vanwege de fragmentatie van het land. Waar deze wel aanwijsbaar waren, miste deze een sterke affiniteit met de EU. De economische poortwachters haalden veel financieel voordeel uit samenwerking met de EU, maar waren sterk verweven met de politieke elite en hun belangen. Een maatschappelijke poortwachter elite bestond vrijwel niet en de samenleving was sterk wantrouwend tegenover het Westen. Ook op politiek vlak was er geen duidelijke prowesterse elite aanwezig die door de EU kon worden beïnvloed zonder dat hier ernstige risico's aan verbonden waren. De beperkte binding die het Westen had was op grond hiervan moeilijk te versterken, omdat er geen EU-gezinde elite bestond die dit faciliteerde, maar er voornamelijk krachten waren die het ontstaan van binding juist frustreerden.

⁹⁶ Lacher, "Supporting Stabilization in Libya", 4.

⁹⁷ Ibidem, 7.

Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om aan de hand van de linkage-theorie te analyseren in hoeverre de EU tussen 2011 en 2016 effectieve invloed uit heeft kunnen oefenen in Libië om het transitieproces op een positieve manier bij te sturen. Uit deze analyse is naar voren gekomen dat er enige vorm van binding zichtbaar was op economisch en geopolitiek vlak in de vorm van handel en de betrokkenheid van Libië als partner bij de European Neighbourhood Policy. Deze samenwerking was echter te pril en beperkt om van een significante vorm van binding te kunnen spreken. Gezien de chaotische politieke situatie waarin het land zich bevond was het versterken van deze vorm van binding erg lastig. Ook op andere vlakken was er weinig tot geen sprake van enige binding. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er voor de EU te weinig binding met Libië aanwezig was om effectieve invloed op het transitieproces uit te oefenen.

Tevens is op grond van de theorie van Tolstrup onderzocht in hoeverre de houding van de Libische elite het versterken van de binding tussen de EU en Libië faciliteerde dan wel bemoeilijkte. Hieruit is duidelijk geworden dat het beperkte aantal groepen en personen met een significante invloed binnen het land weinig affiniteit hadden met de EU en vooral op de Arabische wereld georiënteerd waren. De uitzonderingen hierop vormden de economische elite en generaal Haftar, die voor een deel van hun geld en militaire steun afhankelijk leken te zijn van de EU. Het is echter de vraag in hoeverre de EU inwisselbaar was voor een andere handels- of gesprekspartner wanneer dit opportuun zou zijn. Er moet derhalve geconstateerd worden dat er geen sprake is van een elite in Libië die een duidelijke faciliterende houding had tegenover het versterken van de binding tussen de EU en Libië.

De algehele conclusie van het onderzoek is dat de EU op grond van de linkage-theorie tussen 2011 en 2016 weinig tot geen effectieve invloed uit had kunnen oefenen op het democratiseringsproces in Libië. Tevens

genoot de EU weinig steun onder de Libische elite voor het vergroten van deze invloed. Door het gebrek aan binding had politieke en economische druk die de EU mogelijk uitoefende op Libië slechts een marginaal effect op de politieke situatie. Indien deze theorie correleert met de realiteit zou dit betekenen dat de EU weinig had kunnen betekenen voor de democratisering en stabilisering van Libië en slechts af kon wachten hoe de situatie zich zou ontwikkelen. Of dit het geval is zal op een later tijdstip onderzocht moeten worden, wanneer de politieke situatie in Libië uitgekristalliseerd is en diplomatieke stukken van deze periode openbaar inzichtelijk zijn. Blijkt hieruit dat de EU inderdaad tegen deze problemen aan liep, dan wijst dit op een mogelijk nut van de linkage-theorie als voorspellend hulpmiddel voor de slagingskansen van democratiepromotie door externe actoren in actuele en toekomstige cases.

In het licht van de sterke aanwezigheid van moslimextremisme in Libië en de grote migratiestroom van Afrikanen die via Libië de EU proberen te bereiken is de conclusie van dit onderzoek allesbehalve geruststellend. De instabiliteit van Libië maakt deze problemen moeilijk beheersbaar en nu de EU hier geen wezenlijke invloed op uit kan oefenen, zal zij vanuit andere invalshoeken naar oplossingen moeten zoeken. Zo bezocht de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Koenders in december 2016 Niger, het zuidelijke buurland van Libië, om daar te praten over het indammen van de migratiestroom op een eerder punt op de route.⁹⁸ Tevens zou de EU kunnen pogen toenadering te zoeken tot actoren die wel invloed uit kunnen oefenen op Libië, zoals omliggende Arabische landen. Hierdoor zou de EU indirect invloed kunnen uitoefenen op de politieke situatie in het land. Bij beide invalshoeken komt echter weer een hele nieuwe set problemen kijken en er zal uitvoerig onderzoek gedaan moeten worden naar de kans van slagen. In elk geval is duidelijk dat zowel Libië als Europa een moeilijke tijd tegemoet gaan waar geen eenvoudige oplossing voor voorhanden lijkt te zijn.

⁹⁸ Rijksoverheid, “Koenders bezoekt migratiekruispunt West-Afrika Niger”, *Rijksoverheid* (10-12-2016). Web: 13-12-2016.

Over het toekomstperspectief van Libië kan op basis van het bovenstaande niet anders dan somber worden geoordeeld. Sinds de Libische bevolking zichzelf van Ghaddafi's juk bevrijdde, maakte het land twee burgeroorlogen in vijf jaar tijd door. Het GNA-project, de eenheidsregering die internationaal als het legitieme regime van Libië wordt gezien, was mogelijk vanaf het begin af aan al gedoemd te falen. De politieke fragmentatie en polarisatie in het land zijn op het moment van schrijven te groot om een breed gesteunde eenheidsregering te kunnen vormen en de eerste stappen op de weg naar een stabiele democratie te kunnen zetten. Door ontwikkelingen als de staatsgreep door leden van de oude GNC, de mogelijke politieke aspiraties van generaal Haftar en de gesprekken van laatstgenoemde met Rusland lijkt de situatie in Libië meer richting een verdere escalatie van het conflict dan richting hernieuwde vredesonderhandelingen te leiden.

Bibliografie

Boeken

- Al-Ghaddafi, M. *The Green Book* (1975).
- Fukuyama, F. *The end of history and the last man* (New York 1992).
- Levitsky, S. en K.M. Roberts, *The resurgence of the Latin American left*. (Baltimore 2013).
- Levitsky, S. *Transforming labor-based parties in Latin America: Argentine Peronism in comparative perspective* (Cambridge 2003).
- O'Donnel, G., P. Schmitter en L. Whitehead. "Transitions from authoritarian rule", *Vol. I-IV* (Baltimore 1986).
- Tolstrup, J. *Russia vs. the EU* (Boulder 2013).
- Vandewalle, D., *A History of Modern Libya* (Cambridge 2006).
- Whitehead, L. *Democratization: theory and experience* (Oxford 2002)
- Whitehead, L. *The international dimensions of democratization* (Oxford 1996).

Wetenschappelijke artikelen

- Anderson, L. "Demystifying the Arab Spring: parsing the differences between Tunisia, Egypt, and Libya." *Foreign Affairs* 90.3 (2011), 2-7.
- Boduszyński, M.P. en D. Pickard. "Libya starts from scratch." *Journal of Democracy* 24.4 (2013), 86-96.
- Brinkerhoff, D. W. "Rebuilding Governance in Failed States and Post-conflict Societies: Core Concepts and Cross-cutting Themes." *Public Administration and Development* 25 (2005), 3-14.
- Dandashly, A. "The EU response to Regime Change in the Wake of the Arab Revolt: Differential Implementation" *Journal of European Integration* 37.1 (2015), 37-56.
- Fabbrini, S. "The European Union and the Libyan crisis." *International politics* 51.2 (2014), 177-195.

- Genugten, S. van. "Libya after Gadhafi." *Survival* 53.3 (2011): 61-74.
- Huntington, S.P. "Democracy's third wave." *Journal of democracy* 2.2 (1991), 12-34
- Kamel, A.M. "Trade and peace, the EU and Gaddafi's final decade" *International Affairs* 92.3 (2016), 683-702.
- Lacher, W. "Libya's Transition: Towards Collapse" *SWP Comments* 25 (2014), 1-4.
- Lacher, W. "Supporting Stabilization in Libya: The Challenges of Finalizing and Implementing the Skhirat Agreement" *SWP Comments* 36C (2015), 1-9.
- Levitsky, S. en L.A. Way. "Linkage versus leverage. Rethinking the international dimension of regime change." *Comparative Politics* (2006), 379-400.
- Linz, J.J., en A.C. Stepan. "Toward consolidated democracies." *Journal of democracy* 7.2 (1996), 14-33.
- Møller, J. en S. Skaaning. 'International factors', in: J. Møller en S. Skaaning, *Democracy and democratization in comparative perspective. Conceptions, conjunctures, causes and consequences* (Londen 2013), 142-154.
- Schmitter, P. "Still the century of corporatism?" *The Review of politics* 36.01 (1974), 85-131.
- Schmitter, P. en T.L. Karl. "What democracy is... and is not" *Journal of democracy* 2.3 (1991), 75-88.
- Schraeder, P.J. en H. Redissi. "Ben Ali's fall." *Journal of Democracy* 22.3 (2011), 5-19.
- Seeberg, P. "Strategic Patience and EU Reform-Support. EU and the 'Arab Spring': The State of Play after Three Years." *European Foreign Affairs Review* 19.3 (2014), 453-470.
- Sørensen, G. 'The promotion of democracy from the outside', in: G. Sørensen, *Democracy and democratization. Processes and prospects in a changing world* (Boulder 2008), 79-98.
- Tolstrup, J. "Studying a negative external actor: Russia's management of stability and instability in the 'Near Abroad'." *Democratization* 16.5 (2009), 922-944.

- Tolstrup, J. "When can external actors influence democratization? Leverage, linkages, and gatekeeper elites." *Democratization* 20.4 (2013), 716-742.
- Tolstrup, J. "Gatekeepers and linkages" *Journal of Democracy* 25.4 (2014), 126-138.
- Varvelli, A. "Europe and the Libyan Crisis, a Failed State in the Backyard" *Analysis ISPI* 237 (2014), 1-9.
- Volpi, F. "Explaining (and re-explaining) political change in the Middle East during the Arab Spring: trajectories of democratization and of authoritarianism in the Maghreb." *Democratization* 20.6 (2013), 969-990.
- Way, L. "Authoritarian state building and the sources of regime competitiveness in the fourth wave: The cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine" *World Politics* 57.02 (2005), 231-261.
- Way, L. "The real causes of the color revolutions" *Journal of Democracy* 19.3 (2008), 55-69.
- Whitehead, L. "International aspects of democratization", in: G. O'Donnell, P.C. Schmitter en L. Whitehead, *Transitions from authoritarian rule. Comparative perspectives* (Baltimore 1986), 3-46.
- Zoubir, Y. "Libya and Europe Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime" *Journal of Contemporary European Studies* 17:3, 401-415.

Nieuwsartikelen

- Adebajo, A. "Gaddafi: the man who would be king of Africa" *The Guardian* (26-08-2011). Web: 28-11-2016.
- Al-Warfalli, A. "Libya's eastern parliament votes against U.N.-backed government in Tripoli" *Reuters* (22-08-2016). Web: 21-11-2016.
- BBC News, "Gaddafi gives lesson on democracy", *BBC News* (24-03-2006). Web: 19-12-2016.
- BBC News, "Libya PM Zeidan's brief kidnap was 'attempted coup'" *BBC News* (11-10-2013). Web: 19-11-2016.
- Beaumont, P. "Muammar Gaddafi, the 'king of kings' dies in his hometown", *The Guardian* (20-10-2011). Web: 17-11-2016.

- Black, I. "Libya Cracks down on Protesters after Violent Clashes in Benghazi." *The Guardian* (16-02-2011). Web: 08-11-2016.
- El Yaakoubi, A. "Libyan factions sign U.N. deal to form unity government" *Reuters* (17-12-2015). Web: 21-11-2016.
- El-Bar, K. "Revealed: Leaked tapes expose Western support for renegade Libyan general" *Middle East Eye* (08-07-2016). Web: 01-12-2016.
- Elumami, A. "Libya's U.N.-backed government condemns France for not coordinating military presence", *Reuters* (21-07-2016). Web: 30-11-2016.
- Elumami, A. "Libya forces free 13 foreign captives from militants in Sirte battle" *Reuters* (22-10-2016). Web: 19-12-2016.
- Elumami, A. "Rival faction challenges Libya's U.N.-back government in Tripoli" *Reuters* (15-10-2016). Web: 21-11-2016.
- Emmott, R. "Exclusive: Europe to hit Libyans with sanctions over peace impasse" *Reuters* (20-07-2015). Web 01-12-2016.
- Europese Unie, "Statement of the President of the European Parliament, Jerzy Buzek, on situation in Libya" *European Parliament News* (22-08-2011). Web: 05-01-2017.
- Halliday, J. en C. Stephen, "Libya's highest spiritual leader banned from UK over support of Islamists", *The Guardian* (30-10-2014). Web: 30-11-2016.
- Hammond, A. "In Opinion: Five Years after the Fall of Qaddafi, Libya Is on the Brink." *Newsweek* (29-10-2016). Web: 08-11-2016.
- Interim National Council, The. "A Vision of a Democratic Libya." *The Guardian* (29-03-2011). Web: 08-11-2016.
- Lewis, A. "Libyan commander's seizure of oil ports risks new conflict" *Reuters* (13-09-2016). Web: 21-11-2016.
- Libya Herald, "Anti French protests turn into calls for Presidency Council and GNA to be sacked" *Libya Herald* (22-07-2016). Web: 30-11-2016.
- Libya Herald, "Grand Mufti condemns UN report on violence against women" *Libya Herald* (11-03-2013). Web: 30-11-2016.
- Mandraud, I. "Kadhafi est toujours là pur les Libyens de Tunis" *Le Monde International* (13-05-2014). Web: 27-11-2016.
- Markey, P. "Far from Mosul, Islamic State close to defeat in Libya's Sirte" *Reuters* (18-11-2016). Web: 21-11-2016.

- Markey, P. en Ghaith Shennib, “In standoff, Libyans protest over parliament extension” *Reuters* (07-02-2014). Web: 19-11-2016.
- Musa, R. “Clashes erupt in Libyan Capital” *Associated Press* (16-10-2016). Web: 1-12-2016.
- Rijksoverheid, “Koenders bezoekt migratiekruispunt West-Afrika Niger”, *Rijksoverheid* (10-12-2016). Web: 13-12-2016.
- Reuters, “Libyan assembly votes to follow Islamic law”, *Reuters* (04-12-2013). Web: 19-11-2016.
- Sarrar, S. en M. Sami, “Libya Parliament Chief Quits in New Test for Transition” *Bloomberg* (28-05-2013). Web: 19-11-2016.
- Shennib, G. “Libya assembly votes in first Berber as new chief” *Reuters* (25-06-2013). Web: 19-11-2016.
- Shennib, G. “Libyan Government should be suspended, says military commander” *The Independent* (14-02-2014). Web: 19-11-2016.
- Thomson Reuters, “TEXT-excerpts from Libya Contact Group Chair’s Statement.” *Reuters* (15-07-2011). Web: 19-11-2016.
- Toperich, S. “Muslim Brotherhood in Libya: Another ISIS branch?” *USMilitary.com*. Web: 30-11-2016.
- Tsvetkova, M. “Libyan commander visits Russia to ask for help fighting Islamists” *Reuters* (29-11-2016). Web: 01-12-2016.
- VN, “After Much Wrangling, General Assembly Seats National Transitional Council of Libya as Country’s Representative for Sixty-Sixth Session” *UN Meetings Coverage* (16-09-2011). Web: 19-11-2016.
- VN, “Libya: Security Council welcomes arrival of Presidency Council in Tripoli, *UN Daily News* (01-04-2016). Web: 19-12-2016.
- VN, “Libya: UN envoy welcomes arrival of Presidency Council in Tripoli, urges peaceful handover of power” *UN Daily News* (30-03-2016). Web: 19-12-2016.
- VN Veiligheidsraad, “Security Council Approves ‘No-Fly Zone’ over Libya, Authorizing ‘All Necessary Measures’ to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions”, *UN News Center* (07-03-2011). Web: 16-11-2016.
- Onbekend. “Frontex Says 300,000 Migrants Could Arrive from Libya.” *ANSAméd* (28-06-2016). Web: 08-11-2016.

- Zaptia, S. “Serraj blames Hafter, Saleh, Elkaber and Ghariani for Libya’s problems”, *Embassy of Libya – Washington D.C.* (02-11-2016). Web: 30-11-2016.

Primaire bronnen

- Central Intelligence Agency, “The World Factbook”. Web: 27-11-2016.
- Delegation of the European Union to Libya, "About the EU Delegation to Libya." *EEAS*. Web: 08-11-2016.
- Europese Commissie, *EU’s response to the Arab Spring: The State-of-Play after Two Years* (Brussel 2013).
- Europese Commissie, “Libya: Trade”. Web: 16-11-2016.
- Europese Commissie, “Monthly and cumulative crude oil imports into the EU” (2001-2015). Web: 25-11-2016.
- Frontex, “Central Mediterranean Route." *Frontex*. Web: 08-11-2016.
- Frontex, *Annual Risk Analysis 2015* (Warschau 2015).
- International Office for Migration, “Global Migration Flows – Libya” [Outward migration from Libya] (2015). Web: 27-11-2016.
- International Office for Migration, “IOM Libya Brief”. Web: 19-12-2016.
- Migration Policy Centre, *EU Neighbourhood Migration Report 2013* (European University Institute 2013).
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, et al. “Report Libya: Security Situation” (19-12-2014).
- NPWJ, “Supporting Libya’s Democratic Transition through Justice and Accountability”. Web: 27-11-2016.
- OPEC, *Libya - facts and figures*. Web: 17-11-2016.
- UNHCR, “Libya situation: operational update (1 September – 20 December 2015)” (2016).
- UNHCR, “UNHCR Population Statistics [Refugees, Asylum-seekers, IDPs]”. Web: 19-12-2016.
- UNSMIL, “Libyan Political Treaty”, 17-12-2015.

Overig

- Observatory of Economic Complexity, “Libya – Exports”. Web: 19-12-2016.
- VU TSPMI. *Georg Sørensen. Democracy and Democratization* (22 maart 2011) [Video]. Verkregen op 19-12-2016 van <https://www.youtube.com/watch?v=Mjxk5EmbWAQ>.